

EĞİTİMDE BATICILAŞMA
(EĞİTİMDEKİ YENİLİKLERE İLİŞKİN AÇIKLAMALARIN
ELEŞTİRİSİ)*

Fahri Çakı

I. GİRİŞ

Ülkemizde eğitim, uzunca bir süreden beri, en önemli tartışma konularından biri olagelmıştır. Bu tartışmalar zaman içerisinde farklı boyutlar kazanmış, belli dönemlerde belli özellikler göstermiştir. Eğitim üzerindeki tartışmaların önem kazanması, bizzat eğitimin önem kazanmasından kaynaklanır. Herşeyden önce eğitim, XIX. yy'da başlatılan Batıcılışma siyasetine koşut olarak gerçekleştirilen öncelikli yenilik alanlarından birini oluşturur. Bilindiği üzere bu bağlamdaki diğer öncelikli alan, askeri alandı. Batıcılışma, öncelikle siyasi bir seçim olduğu ve devleti ilgilendirdiği için ve bu siyaset doğrultusunda Batı'yla kurulan ilişkiler öncelikle askeri ilişkiler olduğu için yenilik hareketleri öncelikle askeri alanda gerçekleştirilmiştir.

Yenilik hareketlerinin XIX. yy'da büyük bir yoğunluk arz ettiğini fakat Cumhuriyet döneminde de devam ettiğini biliyoruz. Cumhuriyet yeni bir dönem olmakla birlikte eski yenilik hareketlerinin devamı ve tamamlayıcısı olarak da karşımıza çıkmaktadır. Askeri alandaki yenilikler büyük ölçüde Cumhuriyet öncesinde sonuçlanmış ve en önemlisi bu alandaki ikiliğe son verilmiştir. Buna karşılık temelleri XIX. yy'da atılmakla beraber, eğitimdeki esas değişim Cumhuriyet döneminde gerçekleşmiştir. Özellikle eğitimle ilgili değerlendirme ve yargılar da bu dönemde ortaya çıkmıştır.

---

* İ. Ü. Sosyal Bil. Enstitüsü Sosyoloji Bölümü'nde Prof Dr. Baykan Sezer danışmanlığında tamamlanan Yüksek Lisans Tezi Özeti, 1991.

XIX. yy'da sınırlı bir Batıcılışma siyaseti güdülürken Cumhuriyet döneminde tam bir Batıcılışma siyaseti güdüldüğünü ve bu çerçevede topluma yeni bir kimlik kazandırılmaya çalışıldığını biliyoruz. Eğitimin bu noktada da ayrı bir önem kazandığını görüyoruz. Elbetteki kimlik sahibi bir toplum eğitime önem verecektir. Ancak topluma rağmen, toplum kimliğinden ayrı, farklı bir kimlik topluma kazandırılmak istenirken ve toplum yapısında önemli değişiklikler gerçekleştirme imkanından yoksun olunca eğitim özellikle önem kazanmaktadır. Çünkü yeni kimliği topluma eğitim yoluyla kazandırmak mümkün olabilmektedir.

Ülkemizdeki eğitimle ilgili tartışmaları genel olarak iki grupta ele almak mümkündür.

a) Eğitimin bizzat kendisini konu alan tartışmalar,

b) Eğitim düzenimizdeki yenilikleri konu alan tartışmalar.

Eğitim düzenimizdeki yeniliklerle ilgili tartışmaları da yine iki grupta ele almak mümkündür.

ba) Eğitim düzenimizde niçin ve nasıl bir yenileşmeye gidilmesi gerektiği sorunuyla ilgili tartışmalar. XIX. yy'da ve özellikle meşrutiyet yıllarında yoğunluk kazanmıştır.

bb) Eğitim düzenimizde yaşanan yeniliklerin neyle ve nasıl açıklanabileceği sorunuyla ilgili tartışmalar.

Cumhuriyet döneminde, eğitim düzenimizde yeniliklerin gerekip gerekmediği veya niçin ve nasıl bir yenileşmeye gidilmesi gerektiği konusu tartışma dışı tutulmuştur. Çünkü bunlar daha önce tartışılmıştı ve Cumhuriyet döneminde tam-batıcılışma'ya karar kılınmış ve bu yönde yenilikler tartışılmaksızın gerçekleştirilmiştir. Bu bağlamda, batıcı bir eğitim düzeni de oluşturulmuştur. Siyasette temel tercih yapılmıştır. Bu tercihin tartışılması da istenmemektedir. Bu durumda, yapılan tercihe ve bu siyasi tercih çerçevesindeki yeniliklere haklı gerekçeler bulmaya çalışmaktan başka yapılabilecek bir şey kalmamıştır. Bu nedenle Cumhuriyetin ve bu dönem yeniliklerinin yerleşip kurumsallaşması sağlandıktan sonra, özellikle 1940'lı yıllardan itibaren eğitim düzenimizde yaşanan yeniliklerin neyle ve nasıl açıklanabileceği sorunuyla ilgili tartışmalar yoğunluk arz etmiştir.

Biz, eğitim düzenimizdeki yeniliklerin neyle ve nasıl açıklanabileceği sorunuyla ilgili tartışmaları, belli örnek görüşler olmasına ve belli bir yaygınlık kazanmış olmasına dikkat ederek, sınıflandırmaya tabi tuttuk. Bu suretle söz konusu tartışmaları üç grupta topladık ki, şunlardan ibarettirler :

a) Eğitim düzenimizdeki yenilikleri, geleneksel eğitim kurumlarımız olan medreselerin ve ilmiyye sınıfının tutuculukları ve açmazlarıyla açıklayan görüş,

b) Eğitim düzenimizdeki yenilikleri, askeri yenilgilerimiz ve ihtiyaçlarımızla açıklayan görüş,

c) Eğitim düzenimizdeki yenilikleri, toplumsal yapımızdaki yapısal dönüşümlerle açıklayan görüş.

Bu açıklamaların hepsi, özellikle yeniliklerin sonuçları üzerinde hemen hemen aynı şeyleri ileri sürmektedirler. Eğitimde yenileşme sürecinin nedenleri konusunda ise, bir faktöre diğerlerine göre daha fazla önem ve öncelik verme bakımından ayrılmaktadır.

Bu tartışmalar çerçevesindeki açıklamalar, ülkemizde yaşanan eğitimdeki yenilikleri anlamamıza izin veriyor mu? Yoksa, belli sınırlar mı taşıyor? Söz konusu yenilikler, Osmanlı eğitim düzeninde köklü değişimler yaratmış ve temelde farklılaşma doğurmuş mudur? Bu yenilikler, nasıl bir geçerli açıklamaya kavuşturulabilir? İşte bu soruların aydınlatılması bu yazının konusu olacaktır.

II. EĞİTİM SİSTEMİNDEKİ YENİLİKLERE İLİŞKİN AÇIKLAMALAR

Eğitim düzenimizdeki yeniliklerin neyle ve nasıl açıklanabileceği sorunuyla ilgili yukarıda işaret ettiğimiz açıklamaları tartışmaya geçmeden önce söz konusu yeniliklerin neler olduğunu ana hatlarıyla ele almak gerekmektedir. Bu ana hatları, adı geçen açıklamaların öne sürdüğü teşhis ve görüşlere dayanarak belirlemeye çalışacağız.

Osmanlı eğitim sistemindeki yenilik hareketlerinin en karakteristik özelliği, Batı-tarzı eğitim kurumlarının açılmasıdır. Mühendishane-i Bahri-Humayun (1773), Mühendishane-i Berri-i Humayun (1796), Tıbhane-i ve Cerrahhaney-i Mamure (1826), Mekteb-i Ulum-i Harbiye (1834) ve Muzika-i Humayun Mektebi (1834), bu tür eğitim kurumlarının ilk ve en önemli örnekleridir. Bu okullar, askeri okullar olmaları itibariyle de dikkati çekmektedir. Askeri okulları, daha sonra yine Batı-tarzı eğitim ve öğretim veren bazı sivil okulların açılması takip etmiştir. Mekteb-i Maarif-i Adliye (1838), Mekteb-i Ulum-i Edebiyye (1839), Mekteb-i Mülkiye (1859), Darülfünun (1863)* ve Galatasaray Sultanisi (1868), bu tür sivil okulların önde gelen isimleridir. Gerek askeri, gerekse sivil karakterli bu Batı-tarzı okullar ilerleyen dönemlerde çeşitli Rüşdiye ve İdadi'lerle desteklenmişlerdir.

Batı-tarzı eğitim kurumlarında karşılaştığımız önemli bir yenilik, bu kurumlarda Batı dillerinden birinin (çoğunlukla Fransızcanın) öğretilmesi hatta öğretim dili olmasıdır. Örneğin Mühendishane-i Bahri-i Humayun'da, Mühendishane-i Berri-i Humayun'da, Mekteb-i Tıbbiye'de, Mekteb-i Harbiye'de, Galatasaray Sultanisi'nde ve daha bir çok okulda Fransızca okutuluyordu¹. Ancak sonraları bu dil, Bahriye'de İngilizce ve Harbiye'de Almanca ile başbaşa yürütülmüştür².

Batı-tarzı okullarda Batı dillerinden birinin öğretim dili yapılmasına neden ihtiyaç duyulduğu soru konusudur. Bizim dilimizin Bilim konusunda yetersizliğinden söz edilebilir mi? Bu uygulamaya salt bilimsel kaygılar mı yol açmıştır? Bu uygulamayı, II. Mahmut'un Tıbbiye'yi açış nutkunda ileri sürdüğü gibi Batı biliminin yakından takip edilmesi endişesine bağlayacak olursak, örneğin Galatasaray Sultanisi ve Mekteb-i Mülkiye gibi daha çok bürokrat yetiştiren okullarda da Batı dillerinin okutulmasını ve öğretim dili yapılmasını nasıl açıklayabiliriz? Klasik Osmanlı eğitim düzeninde böyle bir uygulamanın öngörülmemiş olduğuna ba-

* Darülfünun, 1863, 1870 ve 1874 yılları gibi çeşitli tarihlerle açılıp kapanmıştır. Son olarak 1900 yılında açılmıştır.

1 UNAT, F. Reşit : Türkiye Eğitiminin Gelişmesine Tarihi Bir Bakış, Ankara, 1964 sh. 58-65.

2 ERGİN, Osman : Türk Maarif Tarihi, İstanbul, 1977, C. 1-2, sh. II

karak o dönem Osmanlı yönetiminin Batıdaki bilimsel ve teknik gelişmeleri takip etme eğiliminden uzak olduğunu, bu eğilimin XIX. yy'da ortaya çıktığını söyleyebilir miyiz?...

Batı-tarzı okulların bir kısmı kendilerine ait matbaalara da sahip olmuşlardır. Örneğin yukarıda adları geçen Mühendishane-i Bahri-i Humayun, Mühendishane-i Berri-i Humayun ve Mekteb-i Tıbbiye gibi okulların birer matbaaları vardı³. Ayrıca bu okullar, bir çok Avrupa yayınlarını içeren zengin kitaplıklarla da donatılmışlardı.

Okulun kendisine has matbaasının oluşturulması, bu okulun öğrencileriyle sınırlı yeni bir kültür, yeni bir kimlik oluşturma endişesinin taşındığını, genel Türk öğrencisinden farklı, Batı-tarzı bir öğrenci yetiştirilmek istendiğini göstermez mi? Bu olay, oluşturulmak istenen kültürün tüm topluma yaygınlaştırılmaktan kaçınıldığını, belli bir kesimle (geleceğin yöneticileri olan bu okulların öğrencileri ile) sınırlandırıldığını düşünmemize izin vermez mi?...

Batı-tarzı eğitim kurumlarında Batılı uzman ve hocaların büyük rolü olmuştur. Örneğin Mekteb-i Tıbbiye'nin başına getirilen Dr. Bernard okulda önemli reformlar gerçekleştirmiştir⁴. Yabancı uzman ve hocaların bu tür okullardaki etkisi Meşrutiyet yıllarında en yüksek noktasına erişmiştir.

Yabancı hocaların arkalarında hiç bir neşriyat bırakmamaları ilgi çekicidir. Bu durum, onların bilgilerinden sadece öğrencilerinin yararlandığını düşündürmektedir. Geniş halk kitleleri bu şansa sahip olmamıştır. Bu da matbaalar konusunda olduğu gibi, yenileşmenin tüm toplumla değil, belli bir kesimle sınırlı kaldığını göstermektedir. Yabancı hocalar, tüm kitle üzerinde değil, belli bir kesim üzerinde «yeni bir kültür» oluşturmak üzere gelmişlerdir. Aksi takdirde, arkalarında neşredilmiş eserler bırakmaları gerekmez miydi?...

Batı-tarzı eğitim kurumlarındaki yeniliklerin bir yönünü de, eğitim teknolojisinin ve metodolojisinin değişmesi oluşturmaktadır.

3 UNAT, a.g.e. sh. 58-65.

4 IRMAK, Sadi : «Pozitif Bilim Kuruluşları ve Darülfünun'dan Üniversiteye Geçiş» Cumhuriyetin 50. Yılında İstanbul Üniversitesi, 1973, sh. 69.

Bu tür okullarda sıra, tahta, harita ve diğer ilgili mesleki araç gereçler benimsenmiş ve kullanılmıştır. (Bu araç gereçlerin bir kısmı, daha sonraları geleneksel eğitim kurumlarına da sirayet etmiştir). Bunun yanı sıra Batılı örneklerine benzer (hatta aynı) öğrenci üniformaları da benimsenmiştir⁵.

Batı-tarzi eğitim kurumlarının açılması, özellikle Enderun Mektebini etkilemiştir. Söz konusu eğitim kurumları geliştikçe Enderun Mektebi önemini yitirmiş ve nihayet 1909'da tamamen ortadan kalkmıştır. Buna karşılık medreseler, Batı tarzı okullara rağmen varlığını ve önemini korumayı başarmıştır. Askeri ve sivil Batı-tarzi okullar Devlet eli ve desteği ile kurulup gelişmelerini sürdürürken medreselerde önemli bir yenilik hareketine girişilmemiştir. Bunlar eskiden olduğu gibi vakıflara dayanarak varlıklarını sürdürmüşlerdir. Bu noktada, yenilik hareketlerinin medreseleri için kapsamadığı soru konusudur.

Batı-tarzi eğitim kurumlarının açılması dışında, eğitim alanında görülen bir başka yenilik de, zaman zaman Avrupa'ya öğrenci gönderilmesidir. Öyle ki 1856 yılı sonlarına doğru Fransa'da bulunan Osmanlı öğrencilerinin mevcudu 50'yi bulmuştu⁶. Avrupa'ya öğrenci gönderilmesinin ötesinde Avrupa'da (Fransa'da) bir Osmanlı Mektebi dahi kurulmuştu. Sultan Abdülmecit'in izni ve isteğiyle 1857'de Fransız Maarif-i Umumiye Nazırlığı'nın himayesinde resmen açılan Mekteb-i Osmani, önemli bir deney olmakla birlikte fazla yaşamamış, beklenen sonuçlar alınmadığı ve Osmanlı Hükümetine çok masraf teşkil ettiği gerekçesiyle 1864'de kapatılmış⁷ bir süre sonra İstanbul'da Galatasaray Sultanisi açılmıştır⁸. Yurt dışında öğrenim görmeleri sağlanan öğrenciler, önemli görevlere getirilmişlerdir. Bazıları da, Batı-tarzi eğitim kurumlarında hoca olarak istihdam edilmişlerdir. Selim Sabit ve Hoca Tahsin Efendi, bu bağlamda en önemli isimler olarak sunulmaktadır⁸.

5 ERGİN, a.g.e., sh. 311.

6 ŞİŞMAN, Adnan : «Mekteb-i Osmani», Osmanlı Araştırmaları Dergisi, C. 5, sh. 85.

7 ŞİŞMAN, a.g.m., sh. 86-118.

8 KOÇER, H. Ali : Türkiye'de Modern Eğitimin Doğuşu ve Gelişimi, MEB Yay., Ankara, 1974, sh. 98 ve 107; Mekteb-i Osmani'de okuyan öğrenciler için bkz. ŞİŞMAN, a.g.m., sh. 119-134.

tılmaları arasında kurulabilecek olan köprüleri sürekli olarak yıkmaktadır. Kadınlar toplumsal statülerini yeni bir ekonomik statü ile sağlamlaştırılmayınca bu sefer geleneksel statülerine sığınmışlar, yani ailenin toplumsal statüsü ile kendilerini özdeşleştirmeye başlamışlardır. Aile üyelerinin her birinin statü yükselmesi ya da düşmesi onlara sosyal hareketlilik içinde oldukları sanısını verir. Bu yüzden uğraş konularını, ailenin özellikle erkek üyelerinin statüsünü arttırmaya ve çocuklarını iyi bir eğitimden geçirecek sınıf atlatmaya yöneltirler¹¹. İktisadî hayatta kadınının yerine rakamlarla bakarsak : Ülkemizde kadınların % 83.4'ü kendini ev-kadını kabul ediyor. % 15,5 para kazanmak için iş yapıyor, emekli olan ise % 1.1¹².

Buna rağmen Türkiye'de her beş doktordan birinin ve her dört avukattan birinin kadın olduğunu belirterek, siyaset kurumuna geçelim.

Kadınların yöneticiden çok yönetilen olmaları en kristalleşmiş bir biçimde siyasal mücadelede ortaya çıkmaktadır.

Şirin Tekeli'nin bir gözlemine göre : «Türkiye'de kadının politikada başarısı erkekleşmesinden geçer». Oysa Türkiye'de yeni kentleşmiş standart genç kızların rüyâsı, Orhan Veli'nin Altındağ şiirinde ifade edildiği gibi «hanım hanımcık» olmaktadır.

Biri bir koca görür rüyâsında,
Yüz lira maaşlı kibar bir adam.
Evlenir şehire taşınırlar,
Mektuplar gelir adreslerine.
Şenyuva apartmanı, bodrum katı,
Kutu gibi bir dairede otururlar.
Ne çamaşıra gidilir artık, ne cam silmeye,
Bulaşıkça kendi bulaşıkları.
Çocukları olur nur topu gibi,
Elden düşme bir araba satın alınır.
Kızılay bahçesine gidilir sabahları,
Kumda oynasın diye küçük Yılmaz,
Kibar çocukları gibi.

11 Özbay, a.g.e., s. 156.

12 Ailede Çocuk Eğitimi, Ankara, 1995 (Aralık 92-93 Kurultayı) s. 40.

Tekeli'nin hükmü belki yalnız Türkiye içinde değil, bütün erkek-egemen toplumlar için geçerlidir. Nitekim bir Alman kadın araştırmacı, kadınların siyasi hayata girmesinin karşısındaki zorlukları şu şekilde sıralamaktadır :

1) Kadın politikacı bir kariyer sahibi olmalıdır. Bir işi başa-rabileceğini göstermesi gerekir. Ama kariyerine kendini çok fazla da kaptırmamalıdır. Kaptırırsa gerçek bir kadın olmaktan çıkar.

2) Ortalama bir erkek rakibinden çok daha bilgili ve yetenekli olmalıdır. Ama bunu göstermesi de sakıncalı olur.

3) Kuşkusuz evli olmalıdır. Çünkü kocası olmazsa politikaya bir erkek elde edemediği için girdiği düşünülür.

4) Ama evli ise o zaman ne diye kocasına bakmakla yetinmez de politikaya girer denir. Çünkü aslolan kocanın politikayla uğraş-masıdır.

5) Çocuğu da olmalıdır, hatta tercihen birkaç tane olmalıdır. Çocuğu olmazsa politikaya, kendini adayacağı çocukları olmadığı için girdiği düşünülür. Ama eğer çocukları varsa, politikada işi nedir? Neden kendisini çocuklarına vakfetmez? Demek ki kötü bir anadır. Eğer kötü anaysa nasıl iyi bir politikacı olması bekle-nebilir? diye düşünülür¹³.

Kaldı ki; hemen hiç bir toplumda kadın siyasal bakımından «reşit» konuma erişmiş olarak değerlendirilmemektedir, ne 1789 idealini gerçekleştirdiklerini savunan toplumlarda, ne de XXI. yüzyılın bir kadın yüzyılı olacağını savunanların Amerika'sında. Bazı ülkelerde 200 yıldır, diğerlerinde yarım yüzyıldır süren mü-cadele, kadını bağımlılıktan kurtaramamış, kadın kendinden ken-disi sorumlu olan yani kendi hayatını belirleyecek olan politik kararları kendisi alan insan haline gelememiştir. İnsanlığın tarihi erkekliğin tarihidir hâlâ.

Toplumdaki yaygın otorite ilişkilerine göre aile reisine ve evin ekmeğini kazanan erkeğe «tabi» durumda olması gereken kadının başkalarını bağlayan kararları alan yönetici durumuna gelmesi, toplumun yaygın otorite kalıbının çiğnenmesi, aşılması demektir.

13 I. Somerkorn, *Woman's Careers, Experience from East and West Ger-many*, PEP, London 1970, s. 44.

Şu anda TBMM'nin sadece yüzde biri kadındır. Türkiye'de partilere üye olan, hele partilerin yönetim kademelerinde faaliyet gösteren kadın sayısı çok azdır. Genel başkanlığını bir kadının, Behice Boran'ın yürüttüğü Türkiye İşçi Partisi'nden, Başbakan Sayın Tansu Çiller'in genel başkanı bulunduğu DYP'ye kadar, geçen zaman bu tesbiti değiştirmemiştir. Çünkü toplum genelinde düşünürsek, kadınların siyasete bireysel katılımı üzerine (genel olarak vatandaşlık görevleri arasında sayılan oy verme gibi) doğrudan kontrol getirmeyen erkekler, onların siyasete toplumsal katılımı (bir siyasi partiye üye olmak, parti teşkilatında görev almak gibi) üzerine sıkı bir denetim kurmaktadırlar¹⁴.

Bu durumda Türkiye'de bu kadar ters şartlara rağmen, bazı kadınların politikacı olmaları, olmamalarından daha şaşırtıcıdır.

Peki kapitalist toplumlarda sürüp giden, kadınların politika-dışı kalma eğilimleri, bir dönemin sosyalist toplumlarında kırılabilmiş midir? Hayır. Kadınlar oralarda da resmi ideolojiye rağmen, ev işi ve çocuğun yetiştirilmesinden birinci derecede kendilerini sorumlu tutagelmektedirler¹⁵.

Son olarak aile-içi iletişimin yerini, iletişim aracı ile iletişime bıraktığı günümüz dünyasında, medyadaki kadını konumuza dahil etmek istiyoruz.

Türkiye'de 1980'lerde liberal ekonomi politikalarının uygulanmaya konmasıyla, basında yeni pazar arayışları başladı : Kadınca, Kadın, Elele, Kapris, Marie-Claire gibi aylık kadın dergileri ve simetriği olan erkek dergileri. 1988 yılında yapılan bir araştırmaya göre kapağında kadın fotoğrafı kullanan dergi (bu tesbit Nokta veya Aktüel gibi belli bir seviyesi olan dergiler için de geçerlidir) satışlarını % 30-40 oranında arttırmaktadır. Kadınlarla ilgili olarak TV'deki ilk özel program 1984'de hazırlanan «Hanımlar Sizin için»'dir. Bu program ailenin Türk toplumunun temeli ve vazgeçilmez unsuru olduğunu vurgulayan bir programdı. Devletçi feminizmin burjuva feminizmine dönüştürüldüğü özel TV kanalları da kadın konusunu gündemlerine almışlardır. Ancak «cins-i latif» ile ilgili

14 A. Güneş-Ayata, Türkiye'de Kadının Siyasete Katılımı : Tekeli, a.g.e., 1993, s. 312.

15 Şirin Tekeli, Kadınlar ve Siyasal-Toplumsal Hayat, Birikim s. 362.

olarak toplumsal belleğe damgasını asıl basan sektör, TV reklâmçılığıdır. Mesajlarını kadın cinselliğine ilişkin kodlar çerçevesinde kurulan reklâmçılık sektörü kadını pasif, kolayca el konulabilir, parçalarına ayrılıp çeşitli amaçlar için kullanılabilir, seyirlik bir cinsel haz objesi haline getirmiştir. Bu cinselliklerinin dışında herhangi bir kimliği bulunmayan kadın imgesinin öbür ucunda ise, batı egemenliğindeki evrensel medya kodlarına uygun olmayan başörtülü kimliği ile müslüman spiker kız imajı yer almaktadır.

Günümüz Türkiye'sinde medyada kadın çeşit çeşit kılıflara sokulup üzerinde sayısız anlamlar üretilen kimliksiz bir varlık halindedir. Margarin reklâmlarında özenli anne, deterjan reklâmlarında titiz ev kadını, banka reklâmlarında güler yüzlü memure, modern ev araç-gereçlerinde çağdaş iş bilir kadın, motor yağı reklâmlarında akıcı bir malzeme, araba reklâmlarında aracın erkeksi çekiciliğinin büyümesine kapılmış dişi, kısacası her durumda kullanıma hazır, kendisine her türlü anlamın atfedilebileceği esnek bir malzeme, bir macundur kadın. Dolayısıyla Türkiye'de kadınlar kendi kimliklerini oluşturabilmek ,ona sahip çıkabilmek için ciddi bir mücadele vermek durumundadır¹⁶.

S O N U Ç

Mauss, cins ayrımının toplumları kuşkuya yer vermeyecek ölçüde damgalanmış temel bir bölünme olduğunu, sosyolojinin bu noktada olması gereken yerin çok gerisinde kaldığını, o güne kadar yalnızca erkeklerin sosyolojisinin yapıldığını, ama kadınların ya da en azından iki cinsin sosyolojisinin yapılmadığını söyler (Essais de Sociologie). Moscovici de «Doğa Karşısı Toplum» adlı eserinde Mauss'un kitabını kaleme aldığı tarihten bu yana değişen pek birşey olmadığını, kadınların hâlâ keşfedilmemiş bir kıta olarak kaldıklarını, sosyal gerçeklikte ortaya çıkıp, kuramda kaybolduklarını belirtir¹⁷.

Ülkemizde kadının sosyo-ekonomik durumunun iyileştirilmesi için ne yapılmalıdır sorusuna cevap ararken baştaki genel tespiti-

16 A. Saktanber, Türkiye'de ve Dünyada Kadın, Tekeli a.g.e., 1993. s. 232.

17 Zikreden, Cemal Bali Akal, Siyasi İktidarın Cinsiyeti, İmge, 1994, s. 154;

mizi, bir kere daha hatırlatmak isteriz : Aynı toplumun içinde bile kadının statüsü ait olduğu, toplumsal sınıfa veya gruba bağlı olarak büyük farklılıklar göstermektedir. Karmaşık toplum yapımız içindeki kadının karmaşık statüsünü masallardaki sihirli-değnekle bir anda değiştirmemiz elbetteki mümkün değil. Sinderellamızı «evcil köle» konumundan kurtarıp «beyaz atlı prensi»yle evlendirmeyi sonraya bırakıyoruz. Çünkü problemimizin çözülmesi için «elmanın öteki yarısı»nı yani erkek kimliklerini sorgulamak gerekiyor. Dolayısıyla Türkiye’de erkeklik ve kadınlık kimliklerinin nasıl oluşturulduğu sorunsalının cevabını almadan ve iki cinsi insan ortak paydasında birleştirmeden kadının konumunun nasıl daha ileriye götürüleceği sorusunun cevabını bulmamız mümkün değildir.